

prenesel, vzgajal, knjiga je mogoče avtobiografska v feelingu, v faktih zelo malo. Ste mi dali lepe iztočnice, nisem na tak način še razmišljal, vzamem vse tri. To je moj občutek za Žaka in svet: da se vse razsuva, da je vse skupaj ena polomijada, a potem se neko jutro zbudiš in dan je zopet nov in mlad in svež. In ja, se mi zdi prav, da ljudje vejo, da bo zopet tako.

Knjige, ki še pridejo

Ker vas je rejverska scena nagovorila k romanu, ki res ne skriva vašega talenta, si mislim, da to ne more biti edina zgodba, ki vam je hodila po glavi. Saj ni, ne? Pišete?

(nasmeh) Ja, rad kaj napišem. Čeprav še raje berem, razmišljam in gledam, to je bolj važno. Sem ponosen na zahvalno besedo k svoji diplomi, kdaj se mi je posrečil kakšen sms, čestitka, uvod na našo exraversko stran, gimnazijski spis, spremna črtica k Slamnati deželi (pride kmalu). Zelo, zelo se veselim druge knjige, ki bo izšla konec drugega leta pri novomeški Gogi, je napisana, tretja je v glavi, ampak to je še daleč. Fino je, ko nekaj trofiš in daš tudi drugim, ali ko najdeš nekoga in si ti drugi. Je to ena velika ljubezen – Knjiga.

Predstavev na zavihu romana je zgovorna in misteriozna hkrati, ponavadi se v literarno sceno tako uvedejo avtorji, ki počnejo v življenju še druge reči. Torej ne želite povedati, katere?

Grški filozofi so baje brali vedno samo avtorjeva dela; življenjepis so imeli za anekdoto. Predstavev pove, kar mi je važno – gledam ta svet in včasih ga imam neskončno rad.

Petra Vidali

Večer, sreda, 15. septembra 2010, str. 4

MOJA PUBLIKA SO OTROCI,
KI V SOLZAH ZASPIJO
Svetlana Makarovič: Ponavadi pravljica bolj mene pelje kot jaz njo

Tik preden je odpirala s svojo poezijo in cigansko glasbo **Ferenca Sante** Hišo literature v Ljubljani (pretekli petek) na enem osrednjih dogodkov Svetovne prestolnice knjige, sva se pogovarjali o njenih Kosovirjih, ki že več kot tri desetletja jezdiyo svoje leteče žlice, mlatijo paradizničke in skozi otroštvo spremljajo že več generacij otrok. Od 1974. leta, ko je v Cicibanovi knjižnici izšla pravljica *Kosovirja na leteči žlici*, do lanskega leta, ko je izšla knjiga *Mi, kosovirji*, ostajajo ta bitja med najbolj avtentičnimi junaki sodobnega mladinskega leposlovja pri nas.

Se vam ne zdi, da je vaš kosovir skorajda že zoološka vrsta? Če bi otroke spraševali, naj naštejejo nekaj priljubljenih živali, bi se utegnulo zgoditi, da

bi kosovirje našteli med mucami in mišmi?

Mogoče prejšnja generacija otrok res. Zdaj že dolgo časa nisem tako popularna in tudi kosovirji nekaj časa niso bili več tako priljubljeni.

Ampak v vaši zadnji knjigi *Mi, kosovirji* so se pomladili, pomnožili za eno malo kosovirčico Gi, pa stari sitni Ghul se je pojavil. Glili in Glal pa sta večna.

Ta sitni Ghul sem jaz, Gi pa je nastopala že v lutkovni igri o kosovirjih.

Tisti, ko ste jim porezali ušesa, ker so bile lutke kot prašiči?

Ja, ja. Tisto predstavo sem prepovedala, onemogočila in se potem ni razvedelo, kdo je mala Gi. V tej knjigi je prišla zopet na plan in ima tiste tipične lastnosti micenih otrok, ki so samozavestni, ki se ne pustijo, ki še znajo reči ne. Srčkana je v tem, ker ves čas grozi, kako bo nekaj naredila – že kaj. Tak pamžek je. V knjigi *Mi, kosovirji* pa je tudi eno baladno poglavje.

Tisto o dečku, nad katerim je babura Rora izrekla strašno čarovniško kletev in ga uklenila v led, deklica Mrvica pa ga je s toploto svojih ustnic odtajala?

To je ljubezenska zgodba med punčko Mrvico, ki jez lastnim telesom raztopila dečka, uklenjenega v led, a je po tem obsedela sama, premražena in nema. Z bridkostjo te punčke se je začelo baladno. To je tudi pravi pravljичni element. To baladnost nadaljujem v *Sagi o Halgerd* pa v *Mesečinski struni* (pripovedki o Tiborju, violinistu, ki mu luna pokloni četrto struno, da lahko začne iz svoje violine izvabljati čudovito glasbo. Zaradi svoje prevzetnosti jo kasneje za vselej izgubi skupaj z bogastvom in ugledom, op. a.). Tukaj se je začelo z bridkostjo.

A zmeraj je nekaj temnega pri vas v celotnem opusu. Čeprav je otroška li-

teratura vaša svetlejša plat, poezija za odrasle pa recimi temnejši del vašega opusa.

Težko je napisati pravljico, ki bo samo veselje. Mora biti kontrapunkt svetlega in temnega, resnobnega in sproščenega. To kar samo nastane. Ne vem zakaj. Sedem za pisalni stroj in v začetku ne vem nič, kako se bo končalo.

Komu namenjate neko delo, recepcija in naslovniki vas najbrž ne obremenjuje preveč med pisanjem?

Najbrž pravljico namenjam kar pravljici sami. Razmišljam, kot da obujam spomin na neko zgodbo, ki sem jo že nekoč vedela.

Kot nekak deja-vu?

Točno tako. Kar samo se niza, niza in gre dan za dnem, noč za nočjo, dokler ni tekst napisan. Ponavadi pravljica bolj mene pelje kot jaz njo. Morda malce zapleteno povedano, a tako je.

Verjetno ste zelo neizprosni pri formi?

Ne pilim zelo, vedno direktno v pisalni stroj pišem že čistopis. Redko še kaj kasneje spremenim. Morda spremenim iz kakih drugih motivov. Recimo, da skušam razveselit kak poseben tip bralca, se mu približat. Ali pa se mi čez čas zazdi kaj preoptimistično, preveč izumetničeno in potem včasih tisto pogladim. Poezija je drugačna, ko pesem nastane, se zapiše in konec.

Dokaz, da boga ni

Ko nastopite kot prvoosebni pripovedovalec v pravljici, je to ponavadi duhovito, samoironično. Kosovirje končate z besedami: »Edini, ki ga v resnici razumem, je stari Ghul. Z njim sva si pa itak že zdavnaj vse povedala.« Vedno je nekaj tega?

Včasih se ta nabritost malce vtihotapi

noter, ponekod pa seveda humor nima mesta. Recimo tam, kjer punčka taja ledenik z ustnicami, ni nobenega heca, tam je sama bridkost. Ampak če bi rekla, kateri so moji bralci med otroki, bi rekla, da so to tisti, ki v solzah zaspijo, ki jim nihče pred spanjem ne odpoljubi solz. To so otroci, ki so zlorabljeni, čustveno premraženi, ki se jim dogaja krivica, ki občutijo, česa vsega nimajo, kar drugi imajo. Otroci, ki so kakorkoli prikrajšani, bolni. Kdor je enkrat videl otroka na onkološkem oddelku s tisto golo glavico, ko je prestal ne vem koliko kemoterapij in obsevanj, točno ve, boga ni. To je dokaz, da ga ni. Nobenega močnejšega dokaza ne potrebujem. Popolnoma zadostuje.

Koliko se je tudi v otroško književnost zalezlo newagevskega kiča, lažne poduhovljenosti? Prav nevarno že postaja.

Moderno je spet uporabljati besedo duša. In vile in angelce. Eno obdobje pa je bilo še hujše v didaktičnosti.

Z visoko privzdignjenim pedagoškim prstom v literaturi za otroke ste v tem prostoru najradikalneje obračunali.

Tudi sama sem se dosti zgodaj uprla temu, da bi mi kdo žugal.

Je pa dežela Kosovirija posrečena dežela, ni je na zemljevidu, nenehno se premika ... Kosovirji jo preseljujejo z enega konca sveta na drugega.

Da ne bi človekarji prodrli vanjo, jo je treba ubraniti in vsake toliko časa premakniti.

Kako ste skozi stoletja ohranili like, konsistentnost dogajanja. Nekateri avtorji se sramujejo zgodnejših del. Ne ukvarjajo se nikoli več z njimi, ko jih enkrat napišejo. Vi se s kosovirji ukvarjate že 35 let.

Sramujem se samo nekaterih pesmi iz

svoje prve pesniške zbirke. Bila sem mlada zaljubljena trapasta goska.

Otročjost, ne pa otroškost

Ob smrti Saše Vegri smo v leksikonu Cankarjeve založbe prebrali o njej med drugim: »gojila je tudi mladinsko književnost«. Podobno je bilo pri vaši Prešernovi nagradi, kjer so v utemeljitvi zapisali: »uspešno se ukvarja z mladinsko književnostjo« ali: »bila je močan ženski glas v slovenski liriki«. Vi ste tudi kot močna »ženska različica temne moderne lirike« morali počakati na nagrade vseh modernistov, preden je pripadla vam. Od kod ta mačistični urok nad slovensko literaturo in literatinjami?

Korenine tega zla so v religiji. S tem je vse povedano. Ko si mlad, te še kaj prizadene, potem pa ne več.

Zanimivo, da starejši pisatelji, ki imajo ob pomembnih otroških opusih tudi pomembne odrasle opuse, radi govorijo o »večnih otrocih v sebi«, in podobnem. Kaj pravite o tem večnem otroku v sebi vi?

To je 'kičeraj' in znak otročjosti, ne otroškosti. Seveda pa v tej tako imenovani otroški literaturi obstajajo tudi umetnine. Niko Grafenauer je napisal v otroški poeziji nekaj fantastičnih stvari. Drugače pa je moški šovinizem prevladujoč.

Lanska bera mladinske književnosti je v celoti precej slaba, veliko je del, ki ne dosega niti osnovnih standardov pisanja. Je bilo nekoč bolje?

Ne, zmeraj je bilo tako, Bilo je ogromno partizanskega kiča. Izrazita avtorica je bila Berta Golob, zdaj piše katoliški kič. A poden je poden, kič je kič.

Vsi se lotevajo pravljic, ki pa so resen, zahteven literarni žanr.

Saj se sploh ne zavedajo, da je pravljica svoj žanr. Iz daljave včasih opazujem te pojave. In čeprav se me ne tiče, vem, da je mesto elite na margini in tam ostajam.

Danes že vsi pišejo pravljice, didaktične prigode o miškah in mucah. Kako se tej trivializaciji ogniti?

Meni mojega prostora ne jemlje nihče. Na mojem prostoru nihče ne sedi. Nekateri se imajo možnost bolj glasno promovirati, so tudi podprti s kakšnimi sponzorji ali so poročeni s sponzorji. A prej ali slej tudi moja knjiga pride v prave roke, tako da nisem nič prikrajšana.

Kosovirji so bili kar nekajkrat že ilustrirani – prva je bila Lidija Osterc, sledil je Matjaž Schmidt pa Gorazd Vahen, ilustracije v knjigi Mi, kosovirji so delo Suzi Bricelj. Nikoli niso do nerazpoznavnosti drugačni. Kateri so vam najbolj blizu?

Zadnji, Suzi Bricelj, te imam najraje. To so pravi kosovirji. Še bolj všeč so mi kot Vahnovi.

Z vsemi slovenskimi ilustratorji ste že delali, v enem obdobju ustvarjanja pa ste bili malce razočarani nad vsemi in ste celo sami ilustrirali – recimo Korenčkovega palčka 1992.

Zanimivo, da se je tisto dobro prodajalo. Temu pravim jaz 'skrben, ljubeč kič'. V samozaložbi so mi bili ilustratorji predragi. Nisem imela časa čakati, slovenski ilustratorji pa sploh slovijo po tem, da se ne držijo rokov. To zadrži izdajo knjige, jaz pa sem se tedaj preživljala s tem in

sem bila prisiljena sama ilustrirati. Takrat sem se preživljala s samozaložbo. Naenkrat so se mi cekini kar vsipali.

Saga o Halgerd je vaš novi projekt, leta in leta ste hodili v Islandijo?

Preveč idealno sem si Islandijo predstavljala. Prvič sem šla še v 80. letih. Najprej je bilo treba odkriti jezik, potem naravo. Ko sem začela raziskovati notranjost Islandije, pepelnate, kamnite puščave, sem spoznala surovo naravo, veličastno lepoto. Mitologija me je dolgo zelo zanimala, razočarana pa sem bila, da Islandcev njihova mitologija ne zanima kaj dosti. Zgradili so Odinov tempelj, kjer stare poganske običaje gojijo. Ampak to ni nič.

Vzela sem sago o Njalu i sem jo popolnoma spremenila. Bere se sicer kot Saga o Njalu, a osebe so spremenjene. Glavna oseba je Halgerd, to je ženski lik, ki se ne pusti kloftati in ki ne odpusti klofute po tridesetih letih. Zdi se mi, da bi vsaka razvita ženska morala priti do te stopnje.

Da neha »padati po stopnicah«?

Točno to. V tekstu je tudi konflikt med prihajajočim krščanstvom in odhajajočim poganstvom. Krščanstvo je prineslo gnilo odpuščanje – nastavi še drugo lice. Halgerd pa se ni pustila pokristjaniti, ostala je poganka in ni odpustila klofute, kar je njen mož plačal z življenjem. Meni je to všeč.

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, sreda, 15. septembra 2010, str. 6